

Bitva u Boyne v moderní (severo)irské paměti

DUŠAN LUŽNÝ*

The Battle of the Boyne in Modern (Northern) Irish Memory

Abstract: The aim of this study is to analyse the ways in which violence is mobilized through memorization practices associated with the Battle of the Boyne (1690), in which the Protestant William III of Orange defeated the Catholic King James II. Subsequently, the violent Protestantisation of Ireland and the consequent division of the island into the Republic of Ireland and Northern Ireland (belonging to the UK) occurred. Analyses of the actual events of 11 July (bonfires), 12 July (Orange Marches) and the painted murals in Belfast (and other Northern Ireland cities) have shown that under the current peaceful situation there is (and continues to be) a strong potential for violent conflict. These festivals are part of Ulster's collective memory and serve not only to commemorate historical events, but also to perpetuate UK affiliation (unionism, loyalism) and reinforce militant sentiment. This happens as a result of strong visibility in public space. The study showed that even in a peaceful situation, war (armed conflict) lives on in the minds of Ulster residents.

Keywords: Troubles; legitimisation of violence; battle of Boyne; Ulster; conflict

DOI: 10.14712/23363525.2026.2

Úvod

Když byla 10. dubna 1998 v Belfastu podepsána tzv. Velkopáteční dohoda (a následně 22. května stejného roku byla potvrzena referendy v Irské republice a v Severním Irsku) bylo ukončeno otevřené krvavé násilí, které je známé pod poněkud eufemistickým označením „The Troubles“. Tyto „problémy“ fakticky představovaly občanskou válku, v níž zahynulo během třiceti let přes 3 500 osob, a to jak vojáků regulérních vojenských složek (především britské armády), tak příslušníků paramilitantních (často teroristických) jednotek, ale také civilistů, včetně dětí. Ukončení otevřené války však neznamená ukončení konfliktu, který tvořil základ násilných akcí. Severní Irsko a jeho hlavní město Belfast žijí v relativním klidu, ale konflikt přetrvává a je udržován. Belfast je stále označován jako „rozdělené město“ [Lepp 2022; Gusic 2020: 193–244; Gregory – Cunningham – Llyod – Shuttleworth 2013: 201–220], neboť jeho obyvatelé žijí v oddělených zónách (čtvrtích). Brány, průjezdy a branky v udržovaných a obnovovaných zdech a vysokých plotech, které v Belfastu (ale také v Derry/Londonderry a dalších městech) oddělují protestantské probritské čtvrti od čtvrtí katolických proirských, jsou připraveny k okamžitému uzavření, dojde-li k otevřenému konfliktu. Některé z nich jsou i dnes během noci zavřeny.

* Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr., Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc, 779 00. E-mail: dusan.luzny@upol.cz

Přetrvávání severoirského konfliktu je dáno jeho historickými kořeny a dlouhodobým vytvářením odlišných etnonacionálních, náboženských a ideologických identit. Zásadní roli v tomto hraje konstruování kolektivních pamětí, které tvoří základ těchto identit. Minulost je proto stále živá a velmi silná. Je silná proto, že je využívána k vytváření a zdůrazňování odlišností, na kterých jsou postaveny identity. Jak dokládají časté nápisy na belfastských zdech: „Nezapomínáme“. Minulost a její konflikty jsou stále živé, protože jsou součástí kolektivních pamětí.

Tato studie se zaměřuje na jeden z nejvýznačnějších způsobů posilování konfliktu a udržování odlišností prostřednictvím připomínání minulosti. Je jím připomínání bitvy u řeky Boyne, v níž protestantský král Vilém III. Oranžský porazil katolického Jakuba II. Stuarta, čímž začala masivní protestantizace irského obyvatelstva a podřízení irského ostrova britské královské koruně. K bitvě došlo 1. července 1690 a Jakub II. po ní uprchl do Francie. O rok později, 12. července 1691 byla Jakubova armáda definitivně poražena v bitvě u Aughrimu, což znamenalo úplné vítězství Viléma III. Proto je hlavní svátek připomínající Vilémovo vítězství slaven 12. července, a to přesto, že je tento svátek spojován s bitvou u Boyne. Slaví se sice Vilémovo vítězství v bitvě u Boyne, ale oslavy se konají v den bitvy u Aughrimu. Pro současné severoirské protestanty a stoupence spojení se Spojeným královstvím je více než historicitu důležitější symbolický význam minulosti – tedy Vilémovo vítězství, které se stává také jejich vítězstvím.

Tento text analyzuje způsoby, kterými se posiluje kolektivní paměť a identita za současného udržování konfliktního napětí mezi dvěma skupinami. V této studii se zaměříme jen na jednu stranu konfliktu, tedy na probritské unionisty a severoirské protestanty (součástí této studie tedy nebude kolektivní paměť irských nacionalistů, byť i ta obsahuje bitvu u Boyne, kterou však chápe jako začátek britské genocidy a kolonializace Irska) a ukážeme, jak je touto skupinou připomínána bitva u Boyne a jak je aktualizována v kontextu severoirského konfliktu. Naším konceptuálním východiskem a teoretickým rámcem je teorie kolektivní paměti a pamatování (remembering).

Bitva u Boyne z hlediska historie

Podíváme-li se na širší historické souvislosti a události té doby, nemusí se bitva u Boyne jevit jako událost, která by průlomovým způsobem určila (popř. změnila) historický vývoj Británie a Irska. Šlo spíše o jednu z mnoha historických událostí (a bitev), ke kterým v té době docházelo a které byly rámovány třemi klíčovými spory. Prvním byl spor o dědictví britského království a obsazení anglického a skotského trůnu; druhým bylo soupeření mezi parlamentem a královstvím; a třetím konflikt mezi protestantismem a katolicismem. Šlo o dlouhodobé spory a konflikty, které neovlivňovaly pouze britské ostrovy, ale které zasahovaly většinu Evropy, neboť ve stejné době docházelo k významným geopolitickým a kulturní změnám v Evropě. Podnětem byla síla Francie (resp. francouzský král Ludvík XIV. ve spojení s katolickým Španělskem a papežem), vůči ní se formovaly různé aliance, jakými byla Augšpurská liga (1686), k níž se připojila Anglie a Nizozemí (pod vedením Viléma III. Oranžského) a vznikla tak Vídeňská velká aliance (1689).

Součástí těchto změn byla i Slavná revoluce (Glorious Revolution) v roce 1688, kdy byl z anglického trůnu svržen katolík Jakub II. a na jeho místo nastoupil protestant Vilém Oranžský. Pro kontext připomeňme, že očekávanou nástupkyní Jakuba na trůně byla jeho (první

a protestantská) dcera Marie (manželka Viléma III. Oranžského), ale poté, co druhá Jakubova manželka porodila syna (katolíka) a tím se stala reálnou možností, že na anglický trůn usedne katolík. Tato hrozba vedla některé anglické lordy k sepsání dopisu, kterým vyzvali Viléma Oranžského k převzetí vlády v Anglii. Ten se v listopadu 1688 se svým vojskem vylodil na jihu Anglie. V únoru 1689 byli Vilém III. Oranžský a jeho žena Marie II. jmenováni společně panovníky Anglie, přičemž oba souhlasili s ustanoveními, která byla později nazvána Deklarací práv (Bill of Rights), a která představuje významný milník procesu konstituování v britského ústavního řádu. Významným způsobem došlo k omezení moci panovníka a posílení parlamentu, a současně k znemožnění toho, aby na anglický trůn usedl katolík.

Jakub utekl do Francie, ale měl na ostrovech, především v Irsku a Skotsku, stále silnou podporu. Jeho stoupenci (tzv. jakobité) provedli několik povstání a vedli otevřený boj proti nové protestantské královské moci. V Irsku jakobité chápali válku jako boj za obranu katolicismu a náboženskou toleranci, irskou svéprávnost a možnost vlastnit půdu (otázka vlastnictví půdy byla do dlouhou dobu klíčovým tématem), neboť v důsledku tažení Olivera Cromwela do Irsku (1649–1650) jim byla všechna jejich práva odebrána. Proto Irové podporovali římského katolíka Jakuba II., který byl do té doby považován za krále Anglie, Skotska a Irsku.

Za jejich podpory se Jakub vylodil v Kinsale na jihu Irsku s francouzským vojskem (přibližně 6 000 mužů) a shromáždil celkem 23 500 vojáků. Vilém přistál v severním Irsku (v Carrickfergusu, severně nedaleko od Belfastu), tedy v Ulsteru (což je v kontextu celého téma tohoto textu příznačné) a postupoval na jih s cílem dobít Dublin, přičemž měl k dispozici armádu s 36 000 vojáky z různých evropských zemí. Ke střetu armád došlo nedaleko města Drogheda necelých 50 km severně od Dublinu. Ačkoliv bitva neznamenal zdecimování Jakubova vojska, vedla k útěku Jakuba zpět do Francie odkud se do Irsku či Británie již nikdy nevrátil. Především však představovala symbolické vítězství sil prosazující jednotu s Británií a protestantismus. Symbolicky také začalo to, co se v irských dějinách označuje jako „plantations“ a kolonizace Irsku, což neobsahuje „jen“ vyvlastňování půdy a její přidělování probritským farmářům, ale také systematické osídlování některých území Irsku, především severní provincie Ulster, z níž vzniklo „Severní Irsko“ jako jedna ze zemí Spojeného království (Anglie, Wales, Skotsko a Severní Irsko).

Kontext bitvy u Boyne umožňuje lépe pochopit kořeny rozdělení irského ostrova na území Irské republiky a Severního Irsku (jako součásti Velké Británie neboli Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku). Rozdělení irského ostrova bylo výsledkem historických (a dlouhodobých) náboženských rozdílů (konflikt mezi katolíky a protestanty) a rozdílů politicko-nacionálních (konflikt mezi britskou koloniální politikou a usilováním Irů o nezávislost). V této perspektivě byla bitva u Boyne jen jedním z mnoha momentů v tomto procesu.

Anglická nadvláda nad Irskem začala již ve 12. století, kdy anglonormanská invaze vedla k anglickému vlivu nad některými oblastmi. Tento vliv se postupně rozšiřoval, až se celé Irsko dostalo pod britskou vládu v 16. a 17. století během vlády Tudorců a Stuartovců. Bitva u Boyne představovala začátek nové fáze britské nadvlády na irském ostrově. Zesílilo osídlování Irsku protestantskými osadníky ze Skotska a Anglie, přičemž k nejintenzivnějšímu osídlování docházelo v severní části ostrova (v Ulsteru). Postupně se vyostřovalo napětí (a rozdílné představy o politickém uspořádání země) mezi katolíky, kteří dominantně žili v jižní části ostrova, a protestanty ze severní části.

Mezi irským obyvatelstvem se postupně vytvořila představa irského národa s vlastní minulostí, vlastní kulturou (včetně jazyka) a s oprávněným nárokem na území. V tomto byla historie irského nacionalismu podobná (a paralelní) jiným nacionalismům v Evropě, včetně nacionalismu českého (konstituování irského národa v mnohém připomíná české národní obrození i vznik Československa). Klíčovým momentem v procesu konstituování samostatného Irska bylo Velikonoční povstání (Easter Rising) v roce 1916, kdy irští stoupenci samostatné republiky vedli ozbrojený boj s britskou armádou. Povstání bylo sice potlačeno, ale přispělo k dalšímu růstu podpory irské nezávislosti na Spojeném království a zůstalo definitivně uloženo v irské národní paměti.

I s ohledem na politickou situaci v Evropě získaly snahy irských nacionalistů větší význam, a rychle následovaly další kroky. Ve volbách v roce 1918 ve většině irských volebních obvodů vyhrála strana Sinn Féin a vyhlásila samostatnou Irskou republiku. To Británie odmítla, což vedlo k ozbrojenému konfliktu, v němž Irové zvítězili a 6. prosince 1921 celý irský ostrov vystoupil ze vztahu s Velkou Británií a vznikl Irský svobodný stát, který měl status dominia (obdobně jako Kanada nebo Austrálie). Prakticky okamžitě se severoirský parlament rozhodl, že se tato část Irska znovu sjednotí s Velkou Británií, což bylo následně stvrzeno smlouvou mezi UK a Irskem. Výsledkem bylo rozdělení Irska, resp. irského ostrova.

Je zřejmé (a pro porozumění dalšího vývoje, který následně vedl k násilným konfliktům v podobě „Troubles“, významné), že neurgickým bodem rozdělení bylo náboženství, a nikoliv etnicita či národnost. Protestanté v šesti severních hrabstvích, které jsou známe pod souhrnným označení Ulster, se totiž obávali, že nová Irská republika bude ve své podstatě republikou katolickou, v níž protestanté budou utlačováni. Navíc katolické Irsko chápali jako něco, co odporuje modernizačnímu procesu náboženské tolerance a sekularizace (náboženské neutrality). Nově vzniklá Irská republika si totiž skutečně zakládala na svém katolickém charakteru. Výsledkem vzájemných obav bylo rozdělení ostrova, a tedy promarnění šance na sjednocený irský ostrov a následné prohlubování napětí mezi probritskými protestanty (označovanými také jako „unionisté“ – stoupenci jednoty v UK) a proirskými katolíky (označovanými jako irští nacionalisté nebo republikáni /stoupenci republiky/). Formálně byl celý proces irské emancipace završen v roce 1949 vyhlášením Irské republiky a vystoupení z Britského společenství národů.

Nejdramatičtější konflikt, který z tohoto rozdělení irského ostrova vedl, byl ozbrojený konflikt, který měl charakter občanské války a byl znám jako „Troubles“. Ten se plně rozvinul v období 1960–1998 a měl devastující dopady na možnost soužití mezi probritskými protestanty a proirskými katolíky. Ačkoliv severoirský konflikt formálně skončil, napětí stále existuje. Tento text se snaží ukázat na hluboce zakořeněný potenciál k mezináboženskému konfliktu, který přetrvává i v současnosti, a to také díky aktualizace minulosti.

Bitva u Boyne z hlediska paměti v kontextu severoirského konfliktu

Teoretickým východiskem tohoto textu je koncept paměti, jak je rozpracován v paměťových studiích (memory studies) a příbuzných disciplínách [Erl – Nünning 2010; Olick – Vinitzky-Seroussi – Levy 2011; Rossington – Whitehead 2007; Radstone – Schwarz 2010]. Můžeme rozlišovat mezi individuální pamětí (jejímž obsahem jsou vzpomínky přímých účastníků určité události) a paměti kolektivní (která se dále může dělit na hromadnou

osobní paměť a paměť národní) [Snyder 2002] nebo také mezi kulturní a komunikativní paměti [Assmann 2011; Assmann 2001]. S ohledem na zaměření tohoto textu nás primárně zajímá paměť kolektivní či kulturní, neboť ta určuje kolektivní identitu tím, že strukturuje dějiny a legitimizuje současnost (i potenciální budoucnost). Tento typ paměti rámuje jednotlivé události a aktivity jejich začlenění (nebo naopak vyloučením) z dějin určité skupiny (např. národa či etnické nebo náboženské skupiny) – „minulost je rekonstruována v závislosti na přítomnosti, stejně tak je přítomnost vysvětlována minulostí“ [Le Groff 2007: 36].

Díky tomu, že kolektivní (kulturní) paměť udržuje a zajišťuje předávání ucelený soubor vědění dané skupiny, zajišťuje vědomí jednoty této skupiny a její vymezování se vůči skupině jiné. K tomu využívá různé techniky připomínání (pamatování, vzpomínání), kterými mohou být různé narace, obrazy a symboly, které odkazují na mýtickou či historickou minulost. Kolektivní paměť je vyjadřována, zprostředkována, předávána, udržována texty, obrazy, pohyby, rituály a dalšími materiálními a prostorovými nástroji. To umožňuje studium kolektivní paměti a analýzu jejích obsahů i způsobů jejího udržování (či vytváření) [Lužný – Váně 2017: 584].

Studie paměti zdůrazňují odlišnost mezi reálnou historií či historicitou (jak se události odehrály v minulosti) a pamětí (jaké události z minulosti se aktualizují v paměti a jaký je jim přikládán význam). Pro pochopení mobilizačního potenciálu bitvy u Boyne není příliš důležitý průběh konkrétní bitvy v minulosti, ale význam, který této bitvě přikládají dnešní aktéři. Paměť je totiž struktura prvků (událostí, osobností apod.), kterým je přikládán význam důležitý pro současnost dané pospolitosti i jednotlivců. Bitva u Boyne tak pro současné aktéry představuje symbol, který má širší význam vztahující se k současnosti.

Vzhledem k tomu, že každá bitva má jak vítěze, tak poražené, je bitva u Boyne rozdílně chápána těmi, kteří se chápou jako následovníci vítězného Viléma III. Oranžského a jeho vojska, a těmi, kteří se chápou jako součást poražených. Bitva u Boyne je tak pro jednu stranu symbolem vítězství a hrdosti, a pro stranu druhou je symbolem porážky a ponížení a je tedy součástí kolektivního traumatu.

Pro protestantské unionisty je bitva u Boyne jednou z klíčových událostí, na kterých konstruují kolektivní mýtus a identitu. Je součástí linie následující linie událostí:

- „Írská rebelie“ v roce 1641, během níž irští katolíci povraždili tisíce protestantů (rebelie se postupem času přeměnila na deset let trvající válku, jež byla ukončena Cromwelem; během války zahynuly statisíce lidí).
- Obléhání Derry (1689) představovalo důležitý moment vojenského tažení Viléma III. Město Derry bylo 105 dní obléháno katolickými vojsky Jakuba II., přesto se nakonec ubránilo, když k městu dorazila vojska Viléma.
- Bitva u Boyne (1690).
- Odpor proti „Home Rule“ v letech 1912–1914, což byl zákon, který dával Írsku větší autonomii, včetně vlastního parlamentu a vlády, která však neměla zahraničně politické kompetence. Protestanté v Ulsteru byli ostře proti, což mimo jiné vedlo ke vzniku polovojskové organizace Ulsterských dobrovolníků (Ulster Volunteers), která měla Ulster bránit i ozbrojeně.
- Bitva u Somme (1. července 1916). Šlo o jednu z nejkrvavějších bitev I. světové války, během níž padlo celkem přibližně jeden milion vojáků. Pro ulsterské unionisty má obrovský význam, neboť během prvních okamžiků bitvy padlo více než 5,5 tisíce

příslušníků 36. ulsterské divize. Pro ulsterské unionisty padlí vojáci symbolizují příslušnost k Velké Británii, a také oddanost britské koruně a národu [Campbell 2017: 97].

- Poslední událostí, která je při různých příležitostech připomínána, je vznik Severního Irsku (1921), což je událost, která je součástí i paměti irských nacionalistů, ale každé ze soupeřících stran ji interpretuje jako své vítězství. Ulsterští probritští unionisté ji chápou jako ubránění přináležitosti Severního Irsku k britské koruně a zabránění irským nacionalistům jeho připojení do Irské republiky.

Podíváme-li se na tyto klíčové prvky unionistické paměti, je zřejmé, že jen několik z nich připomíná slavné vítězství. Vlastně jediným a jednoznačným vítězstvím je právě bitva u Boyne, a částečně úspěšná obrana Derry. Všechny ostatní události jsou spojeny spíše s traumaty. Avšak skutečně oslavované (připomínané) hrdinství se váže spíše na bitvu u Somme, která je pro ulsterské unionisty centrální a jejíž místo v ulsterské nacionalistické paměti odpovídá místu Velikonočního povstání (Easter Rising) v paměti irského nacionalismu [Longley 1991; Beiner 2007: 367].

Pro irské nacionalisty a republikány je bitvy u Boyne naopak součástí dlouhodobé kolonizace a okupace ze strany Velké Británie. Je významnou součástí náboženského útlaču a nesvobody a ponížení irského národa. V irské národní paměti však bitva u Boyne nehraje významnou roli, a není (pochopitelně) nijak připomínána. V irské národní paměti jsou důležité jiné historické události:

- Příchod křesťanství a misie sv. Patrika (5. století). Sv. Patrik představuje patrona Irsku a je také tak připomínán. Např. svátek sv. Patrika a s ním spojený průvod, patří dnes k jednomu z nejvýznamnějších irských národních svátků (a to nejen v Irské republice, ale také v jiných částech planety; oslavy v Dublinu jsou také velkou turistickou atrakcí).
- Britská kolonizace Irsku, která započala ve 12. století invazí Normanů a pokračoval dále v 16. a 17. století konfiskací půdy původních irských majitelů, zejména katolíků, a předání půdy anglickým a skotským protestantům. Právě tato fáze irských dějin je mimo jiné spojena s bitvou u Boyne.
- Povstání tzv. Irských sjednocených (United Irishmen) v roce 1798, inspirované francouzskou revolucí, bylo pokusem o svržení britské vlády a vytvoření nezávislé irské republiky. Povstání bylo krvavě potlačeno, ale stalo se symbolem irského boje za nezávislost.
- Velký hladomor (Great Famine) v letech 1845–1852 byl jednou z nejtragičtějších událostí v irské historii. Způsobený zhroucením produkce brambor, vedl ke smrti přibližně milionu lidí a emigraci dalších dvou milionů. Hladomor výrazně změnil irskou společnost a demografii, posílil odpor vůči britské nadvládě a urychlil irský nacionalismus.
- „Home Rule“, tedy politický proces, který měl vést k přijetí zákona o irské autonomii v rámci Velké Británie a který vyvrcholil v letech 1912–1914. Ačkoliv byl tento zákon formálně přijat, jeho praktické naplnění se neuskutečnila v důsledku I. světové války.
- Ke klíčovým prvkům irské národní paměti patří Velikonoční povstání (Easter Rising) z roku 1916, které bylo otevřeným a ozbrojeným povstáním irských republikánů proti britské vládě. Došlo k němu v Dublinu, a ačkoliv bylo rychle potlačeno, jeho vůdci se stali národními hrdiny a celé povstání symbolem boje za irskou nezávislost na britské koruně.
- Dalšími prvky v irské republikánské paměti jsou Anglo-irská válka (1919–1921), v níž Irská republikánská armáda (IRA) bojovala proti britským ozbrojeným silám, přičemž

výsledkem byla smlouva, na jejímž základě se vytvořil Irský svobodný stát, ale Severní Irsko zůstalo součástí Velké Británie. Poté následovala občanská válka (1922–1923), která byla výrazem hlubokého rozdělení společnosti na irském ostrově.

- V roce 1949 (v kontextu změn v celkovém poválečném uspořádání Evropy) došlo ke vzniku Irské republiky a k jejímu vystoupení z Britského společenství národů. To znamenalo uzavření úsilí o samostatnost.

Při analýze současné podoby severoirského „problému“ musíme k těmto historickým událostem, které tvoří základ odlišných národních pamětí (a identit) doplnit další, nejnovější události. Je jím vstup Irska do Evropské unie (1973) a naopak vystoupení Velké Británie z EU (2020). Tyto události nejenže ukazují na odlišné směřování těchto dvou národních (a státních) uskupení, ale také se stávají součástí aktualizace severoirského konfliktu – především otázka určení hranic mezi UK a Irskou republikou po Brexitu (souhlas či odmítání hranice na moři, resp. zrušení hranice na pevnině, která by znovu rozdělovala ostrov).

Vidíme tedy dvě odlišné profilované kolektivní paměti, které paralelně existují na irském ostrově a které jsou základem rozdělení tohoto ostrova na pro-britské Severní Irsko a na Irskou republiku. Odlišné kolektivní paměti (a kolektivní identity) vedou k prohlubování konfliktu a k napětí mezi těmito dvěma komunitami. Toto napětí a zdůrazňování odlišností musí být (má-li být funkční) posilováno různými aktivitami. Pokud se na celou situaci díváme z perspektivy studia kolektivní paměti (což je východiskem této studie), pak se nutně musíme zaměřit na význam tzv. memorizačních aktů (memorizačních událostí), neboť právě připomínání si historie (primárně minulosti vlastní komunity) hraje významnou roli v mobilizaci aktérů (jedinců či skupin/organizací). Jinak řečeno: chce-li nějaká skupina zvítězit v dnešním boji, musí dnešní konflikt propojit s bojem, který se odehrál v minulosti. Konkrétně: připomínáním vítězství bitvy u Boyne se v dané skupině podporuje bojovnost a jistota, že stejně jako v minulosti i dnes dojde tato skupina k historickému vítězství. Připomínáním si vítězství mobilizuje daná skupina k další „bitvě“. Na pozadí historické bitvy se tak uskutečňuje nová bitva, a to ve veřejném prostoru – bitva o význam minulosti pro současnost.

Kolektivní paměť tedy tvoří nějakou neměnnou strukturu, ale spíše je procesuální [Olick – Robbins 1998] – je stále znovu vytvářena, potvrzována, měněna a modifikována, a je neustále vyjednávána, byť toto vyjednávání může mít podobu napětí až konfliktu. Jak zdůraznila Barbora Misztal, připomínání může být viděno jako boj nebo vyjednávání mezi konkurenčními narativy a memorizační rituály obsahují neustálé napětí mezi vytvářením, uchováváním a ničením vzpomínek [Misztal 2003: 127]. Odtud vyplývá klíčový význam různých memorizačních praktik, ať již jde o různá výročí a veřejná vzpomínková setkání, svátky, památníky, muzea, hřbitovy, pomníky, ale také umělecká díla či architektura, historické filmy, učebnice, publikované biografie, školní učebnice apod. Připomeňme, že zvláště silně působí kolektivní rituály (demonstrace, pochody, oslavy atd.), které význačně udržují soudržnost určité skupiny, posilují kolektivní i individuální identitu, a také pro příslušníky současné generace ožívují minulost, která by se jinak mohla ztratit v zapomnění.

Konkrétní podoby memorizačních aktů ve vztahu k bitvě u Boyne

Podíváme-li se na dnešní život v Severním Irsku, vidíme neustálou přítomnost nej-různějších memorizačních praktik a různých národně-politických symbolů (nejčastěji

vlažky Spojeného království a Ulsteru) ve veřejném prostoru. Je zřejmé, že ve veřejném prostoru dochází k symbolickému soupeření (boji), který posiluje kolektivní identitu soupeřících stran. Toto soupeření má samozřejmě různou intenzitu v různých lokalitách, a často se odehrává na hranicích (nebo v centru) mezi oblastmi obývanými probritskými unionisty (loajalisty) a proirskými republikány (nacionalisty). V tomto soupeření přitom hrají význačnou roli memorizační praktiky, které současný konflikt vztahují k významným historickým událostem, které jsou součástí kolektivní paměti každé ze soupeřících skupin. Na straně probritských unionistů patří mezi klíčové memorizační praktiky připomínající bitvu u Boyne. Jsou to především: a) hořící hranice (bonfires), b) oranžské pochody, c) muraly.

Hořící hranice (bonfires)

Každý rok v noci 11. července se na různých místech, především však v Belfastu a okolí rozhoří desítky až stovky hranic (např. v roce 2004 bylo zaznamenáno 111 hořících hranic v celém Severním Irsku) [Byrne – Wilson 2024]. Událost většinou začíná odpoledne a vrcholí o půlnoci z 11. na 12. 7. Má charakter lidové (pouliční) slavnosti s reprodukcí hudbou, kdy se lidé (většinou obyvatelé dané ulice, čtvrti či oblasti) druží a veselí.

Hranice mají různou velikost, od několikametrové ve vedlejších ulicích až po hranice vysoké několik desítek metrů. Pravděpodobně nejvyšší hořící hranice měla 64 metrů (210 stop), byla postavena (asi z 17 tisíců palet) a spalena v městečku Larne (Craigyhill Park, Linn Rd.), asi 30 kilometrů severně od Belfastu, v roce 2023. Tato hranice, či událost, má i vlastní facebookovou stránku („Craigyhill bonfire and cultural page“) s 51 tisíci sledujícími (s popisem „This page is about sharing our culture and what the bonfire and the celebrations are all about.“ / „Tato stránka je o sdílení naší kultury a o tom, o čem je táborák a oslava.“) a instagramový účet (s popisem „Helping bringing the community together to celebrate our culture.“).

Stavba hranic a celá oslava je většinou financována ze sbírek a organizují je lokální komunity. Náklady na stavbu hranice v Craigyhill Park se pohybovaly okolo 20 tisíc britských liber (přibližně 600 tisíc českých korun) [BBC 2024]. V případě hořících hranic z 11. 7. jde samozřejmě vždy o komunity loajalistické a probritské. Není neobvyklé, že několik desítek metrů od hořící hranice stojí policejní hlídky, které oddělují komunitu probritských loajalistů a proirských republikánů. Hořící hranice tak jasně osvětlují hranice a napětí mezi těmito dvěma komunitami.

Hořící hranice jsou symbolickými reprezentacemi konfliktu mezi probritskými protestanty a proirskými katolíky. Zdůvodnění smyslu zapalování hranic odkazuje na vítězné tažení Viléma III. Oranžského a na bitvu u Boyne, a je součástí posilování komunitní (probritské) identity. Je také nástrojem tvorby, udržování a posilování lokální hrstosti, vyjádření kolektivní identity a zdůrazňování příslušnosti k širšímu společenství a zřetelnému se přihlášení k „britskosti“. Jejich dalším neopomenutelným efektem je politická socializace dětí a mládeže [Kettner 2015: 258], primárně z dělnických čtvrtí (zde jsou hranice zapalovány nejčastěji), čímž dochází k mezigenerační reprodukci severoirského konfliktu.

Většinou je na vrcholu hranice umístěna vlajka Irské republiky (jejíž spálení pak symbolizuje vítězství nad největším nepřítelem), ale často také vlajka Evropské unie, a Palestiny (to z důvodu loajality irských komunit s bojem Palestinců o samostatný stát). Na

hranici jsou také umísťovány volební plakáty Sinn Fein a fotografie pro-irských politiků [srov. např. *Schalliol 2016*]. To se děje, ačkoliv se oficiální předpisy snaží regulovat a usměrňovat praxi hořících hranic (kromě jiného např. ekologickými požadavky, jako je zákaz pálení pneumatik, apod.), k čemuž patří i snaha omezovat mezikomunitní a mezináboženské (tzv. „sectarian“) konflikty, např. tím, že by součástí slavností nemělo být používání „sektářských či paramilitárních symbolů jako jsou vlajky, emblémy nebo podobizny“ [Byrne – Wilson 2024]. Pálení irské vlajky se přitom začalo objevovat až po roce 1994, kdy došlo k vyhlášení příměří. Stále častěji se také objevují nápisy s akronymy „KAI“ či „KAT“ (což znamená „Kill All Irish“ nebo „Kill All Taigs“, kde „taigs“ je hanlivé označení Irů) [Hall 2022; Hall 2023].

Význam hořících hranic přímo odkazuje k bitvě u Boyne a souvisí s identitou probritských severoirských protestantů, resp. ulsterských loyalistů. Podle narácí a) byly po vyloštění Viléma III. Oranžského v Carrickfergusu zapáleny oslavné hranice, b) v průběhu postupu vojska Viléma III. Oranžského měly postupně zapalované a hořící hranice napomoci k navigaci vojsk tohoto vojevůdce směrem k Boyne. Hořící hranice z 11. 7. tedy explicitně odkazují k vítěznému tažení Viléma III. Oranžského a následné ovládnutí irského ostrova britskou monarchií a k dominanci protestantismu.

Hořící hranice 11. 7. představují samostatný svátek, který je označována jako „Eleventh Night“ či „11th Night“ (popř. „bonfire night“), ale je zřejmé, že jsou spojeny se svátkem, který bezprostředně následuje další den. Přesto, zvláště s ohledem na jeho spektakulárnost a místo v severoirském veřejném prostoru, je třeba jej analyzovat samostatně a vnímat ho jakou součást vytváření a udržování ulsterské, probritské a protestantské kolektivní identity a paměti.

Oranžské pochody (orange marches, orange parade)

Pochody mají v Irsku dlouhou tradici a jsou velmi časté. Pravděpodobně první politický pochod se v oblasti dnešního Severního Irska uskutečnil v roce 1660 a byl organizován irskými protestanty. Vzhledem k tomu, že hlavní historické události (včetně bitvy u Boyne), které tvoří základ ulsterské loyalistické kolektivní paměti, se teprve měly odehrát, tyto první pochody neměly vazbu na minulost [Kelly 2000: 4] a tím také postrádaly legitimizační sílu, kterou disponují dnešní pochody probritských loyalistů. V průběhu času se staly pochody součástí ulsterské identity a jejich počet vzrost – např. v roce 1994 zaznamenal Royal Ulster Constabulary (RUC) 2 792 pochodů během celého roku, přičemž 2 500 bylo unionistických [Fraser 2000: 4]. Nejvýznamnější z pochodů je však zcela jistě ten, který se odehrává 12. července, tedy následující den po svátku pálení hranic. V roce 2024 se uskutečnilo v tento den po celém Severním Irsku více než 500 pochodů s desítkami účastníky [Baldwin – Bulbul 2024]. Tyto pochody jsou často lokální a následně se spojují do jednoho velkého. Irská velká oranžská lóže (jako centrální instituce) informovala, že pochody proběhly v 17 lokalitách Severního Irska a na jednom místě v Irské republice (týden předtím, tedy 6. 7.) [Stevenson 2024].

Unionistické pochody jsou od svých počátků organizovány oranžskými lóžemi, které představují specifický prvek severoirské (ulsterské) kultury a politiky, a to i mimo Severní Irsko (např. ve Skotsku, Anglii, USA, Austrálii či Kanadě). Orange Order byl založen v roce 1795 po Bitvě u Diamond (Battle of Diamond), což byla protestantská oblast mezi

Loughgall a Portadown, a ve svých počátcích šlo o tajnou (antikatolickou) společnost. Ta byla po dlouhou dobu v napětí s oficiální mocí, ale po vzniku Severního Irska v roce 1921 se stala součástí establishmentu, což dokládá skutečnost, že její nejvýznačnější slavnost, tedy oslava 12. července se stala veřejně uznávaným svátkem. Několik malých pochodů se odehrálo hned následujícím roce (1796) po založení Oranžského řádu, a to i přesto, že tehdejší vláda nesouhlasila s existencí tajných spolků [Fraser 2000: 4–5].

Oranžský řád (The Orange Order, nebo také Loyal Orange Institution /LOI/) měl od začátku charakter náboženského bratrstva, zdůrazňující protestantismus na jedné straně, a „britskost“ na straně druhé. V průběhu vývoje se do popředí více dostává důraz na národní či etnický charakter oranžských řádů a pochodů, což však nijak nesnižuje význam protestantismu a antikaticismu [Govan 2021]. Jak poznamenal Eric P. Kaufmann: „Badatelé zabývající se etnicitou a nacionalismem zdůrazňují, že etnické skupiny jsou vymezeny kulturními znaky, jako je náboženství, jazyk nebo rasa. Skupiny nemusí mít celou škálu kulturních znaků – ulsterští protestanti a katolíci mají stejný přízvuk –, ale je zapotřebí alespoň jeden významný rozdíl. V Ulsteru slouží náboženství jako etnický hraniční znak mezi katolicko-irskými a protestantsko-britskými etnickými skupinami“ [Kaufmann 2007: 3].

Baner loyalistické oranžské lóže č. 1982 zobrazující Viléma III. překračující řeku Boyne. Oranžský pochod v Belfastu (12. 7. 2024). Foto: autor

Ačkoliv jednotlivé lokální oranžské lóže plní řadu různých funkcí a vykazují různé aktivity, organizování oranžských pochodů je jistě jejich hlavní a nejviditelnější aktivitou. Pochody procházejí různými čtvrtěmi měst, často na pomezí probritských a proirských komunit. Jejich nejvýznačnějšími prvky jsou vlajky a banery, které většinou odkazují na konkrétní lóže, a hudební skupiny s bubny a píšťalami (či flétnami). Hudebníci mají na sobě uniformy, a také celkové vyznění průvodu je vojenské, resp. paramilitantní. To dokládají i banery konkrétních bataliónů (praporů). Častým prvkem jsou pochodující jednotky ve vojenských uniformách. Pochody jsou svým aranžmá velmi podobné vojenským přehlídkám, byť bez zbraní. Celkově pochody jako celek (i jejich jednotlivé prvky) demonstrují bojovnost a odhodlanost, až agresivitu.

Význam pochodu je zřejmý – jde o přímou připomínku (memorizační akt) bitvy u Boyne. Na mnoha zobrazeních (především na banerech) je Vilém III. na bílém koni se zdviženou paží s mečem. Časté jsou také nápisy: „Ochránci Bible a koruny“. Pochodující účastníci tak přetvářejí ulice měst v bitevní pole, na které přicházejí „vojenské“ jednotky vybojovat slavné vítězství. Oranžské pochody zpřítomňují minulost a demonstrují svoji sílu a připravenost k boji (být účastníci pochodů nemají zbraně, ani jejich napodobeniny). Jasně jsou také aktualizace historického boje, jako např. heslo: „East Belfast says NO Irish sea border“.

Muraly

Hořící hranice ze svátku „Jedenáctého“ („Eleventh Night“) a oranžské pochody v rámci svátku „Dvanáctého“ („The Twelfth of July“) jsou velmi spektakulární události naplněné vyhrocenými emocemi. Jsou vždy vázány na konkrétní den a nutně jsou tedy časově omezeny – hořící hranice uhasnou a pochody se rozejdou. Co však ve veřejném prostoru zůstává delší dobu jsou malované zdi, tzv. muraly. Ačkoliv se muraly staly součástí řady městských center po celém světě, v Belfastu a dalších severoirských městech představují významnou součást veřejného prostoru s velkým impresivním dopadem. Bez obav lze říci, že politické muraly v Severním Irsku (především v Belfastu) představují naprosto unikátní kulturní fenomén, kterému je po zásluze věnována velká pozornost akademické obce, a to z různých oborových perspektiv [Sluka 1996; Rolston 2003, 2004, 2012; McCormick – Jarman 2005; Lisle 2006; Foraker – McCormick 2009; McAttackney 2011; Crowley 2011; Rapp – Rhomberg 2012; Hill – White 2012; Bush 2013; Goalwin 2013; Anderson – Conlon 2013; Goulding – McCroy 2021], přičemž klíčový význam mají knihy Billa Rolstona s názvem *Drawing Support* [Rolston 1992, 1998, 2003, 2013, 2022].

Vznik muralů jsou v Severním Irsku spojeny s protestantským a probritským loajalismem. První lojalistický mural byl namalován v roce 1908 na Beersbridge Road v Belfastu a jeho motivem byla bitva u Boyne [Rolston 1992: i; srov. též BBC 2024]. Bylo to v období vrcholícího boje irských nacionalistů za irskou samostatnost, na což britská vláda reagovala přípravou ústavní reformy, která měla vyústit buď do federativního uspořádání nebo do unie s decentralizovaným parlamentem pro celé Irsko. S tím zásadně nesouhlasili ulsterští unionisté, kteří požadovali setrvání v pevném svazku s Velkou Británií a britskou královskou korunou. V této situaci severoirští unionisté vytvořili celou řadu politických strategií, mezi které patřila provizorní správa, nelegální paramilitární ozbrojené jednotky (s názvem Ulster Volunteer Force), ale také různé inovace v kulturním boji. K nim patřila

Mural připomínající tažení Viléma III. Jeden z nejnovějších muralů v oblasti Shankill. Nové muraly již často nejsou malovány, ale jde o velkoplošný tisk (říjen 2024). Foto: autor

aktualizace minulosti (a vytváření kolektivní paměti, resp. tvorba memorizačních praktik), v níž se ukázala jako nejvýznamnější bitva u Boyne, resp. vítězství protestantského prince Viléma III. Oranžského nad katolickým králem Anglie a Skotska Jamesem II. V této situaci se začalo stále častěji používat zobrazování Viléma Oranžského při překračování řeky Boyne, a to především ve spojitosti s oslavami 12. července. Oranžské lóže nechaly malovat banery zobrazující různé historické události, především bitvu u Boyne, ale také biblické či jiné náboženské scény a příběhy či osoby [Rolston 2013: i]. Takto se zrodila tradice uni-onistických muralů, jejichž primární funkcí (od počátku do současnosti) byla mobilizace (resp. mobilizace k obraně). Ve 20. letech byla tato tradice již etablována (např. v Derry byl vytvořen mural s motivem bitvy u Boyne, a také s obléháním Derry v roce 1689).

Dnes existuje v Severním Irsku (především v Belfastu, ale i dalších větších městech) velké množství politických muralů různé velikosti a estetické kvality. Často zobrazují jednotlivé bojovníky z období „Troubles“, kteří v dané lokalitě žili, nebo padli v boji. Některé také fungují jako specifické památníky odkazující na tragické události této války a odsuzující „vraždy“ a terorismus ze strany Irské republikánské armády (IRA) (naopak irské muraly, kritizují ulsterský terorismus a připomínají oběti na straně irského obyvatelstva). Velmi působivé jsou muraly zobrazující bojovníky v černém oblečení, s kuklou na obličeji a samopaly. Tyto často i explicitně demonstrovují aktuální připravenost k boji. Typickým je mural v Severním Belfastu (u křižovatky Shore Road a Mount Vernon Road) se dvěma zakuklenými bojovníky mířícími samopaly na diváky a nápisem „Prepared for Peace – Ready for War“ („Připraveni na mír – Nachystáni k válce“).

Ve srovnání s těmito militantními muraly jsou ty s odkazy na bitvu u Boyne spíše kulturní a edukativní. Často totiž obsahují výklad této historické události. Např. mural v městečku Monkstown (Newtownabbey) na severním předměstí Belfastu obsahuje několik tabulí (textových částí), které popisují jeho vylodění a působení. Text začíná takto: „Král Vilém byl v Ulsteru od 14. června 1690 do 26. července 1690, tedy pouhých 12 dní, přesto po sobě zanechal legendu plnou hrdé paměti. Líbilo se mu to, co zde

Mural připomínající vyloďení Viléma III. V Carrickfergusu (říjen 2024). Foto: autor

viděl. „Tato země stojí za to, aby se za ni bojovalo,“ řekl.“ / „King William was in Ulster from Saturday, June 14th, 1690 until Thursday, July 26th, only 12 day, yet he left behind a legend full of proud memory. For his part he liked what he saw. ‘This country is worth fighting for,’ he said.“ Následují části, které popisují některé události Vilémova pobytu v Ulsteru, včetně bitvy u Boyne, a text končí korunovací krále Viléma a královny Marie, a jejich přijetí Declaration of Rights, který byl připraven britským parlamentem a který kromě jiného omezuje královskou moc. Text končí: „Vyhnání Jakuba II. a jeho dědiců bylo rozšířeno na vyloučení všech římských katolíků z trůnu, protože „zkušenost ukázala, že je neslučitelné s bezpečností a blahobytem tohoto protestantského království, aby mu vládl papežský kníže“. Panovník musel ve své korunovační přísaze přísahat, že bude zachovávat protestantské náboženství.“ / „The exclusion of James II and his heirs was extended to exclude all Roman Catholics from the throne, since ‘it hath been found by experience that it is inconsistent with the safety and welfare of this protestand kingdom to be governed by a papist prince’. The Sovereign was required in his coronation oath to swear to maintain the Protestant religion.“

Mural na severním konci ulice Sandy Row a na křižovatce Sandy Row a Linfield Road sice neobsahuje tolik informací z historie, nicméně explicitně připomíná vítězné írské tažení Viléma. Mural zmiňuje, že se Vilém III. shromáždil vojsko složené z Dánů, Angličanů, Holanďanů, francouzských Hugenotů, Prusů, Skotů, Irů, Švýcarů, Poláků, Italů a Norů,

a ráno 12. července 1690 povzbudil své jednotky slovy: „Let ambition fire thy mind.“ / „Nechť ctižádostivost rozpaluje tvou mysl.“

Mural v Carrickfergusu se odlišuje od jiných, neboť se vztahuje ke specifické situaci spojené s tímto městem. Zde se totiž 14. 6. 1690 vylodila Vilémova vojska a pak postupovala dál na jih. Mural zobrazuje toto vylodění, takže jsou na něm vymalovány lodě a vojáci na člunech, veslující k carrickferguské přístavní pevnosti. Nad tím vším je portrét Viléma Oranžského s nápisem: „Budu zachovávat protestantské náboženství a svobody Anglie“ / „I will maintain the Protestant Religion & the Liberties of England.“ Stojí za zmínku, že každoročně během oslav bitvy 12. července se zde odehrávají slavnosti, během nichž se vedle oranžského pochodu také předvádí přistání Vilémova loďstva.

Závěr

V této studii jsme analyzovali tři nejvýznačnější memorizační praktiky odehrávající se ve veřejném prostoru severoirských měst (především v Belfastu). Důraz byl přitom kladen na význam vizuality, neboť jak hořící hranice (svátek 11. července) a oranžské pochody (svátek 12. července), tak i malované zdi (muraly) mají díky své viditelnosti silný dopad. Během terénního výzkumu, který započal v roce 2022 a následně pokračoval v roce 2024, se podařilo dokumentovat velké množství „míst paměti“ (včetně událostí) a analyzovat jejich význam. Jasně se ukázalo propojení času (minulosti i současnosti) a místa, či prostoru. Díky této propojenosti času a prostoru se totiž posiluje dopad různých memorizačních praktik a také vytváření bariér a hranic, které jsou nejen symbolické, ale také prostorové.

Ukázalo se, že kolektivní paměť není statická, ale že jde o dynamický, kontinuální a interaktivní proces vybírání, zpracovávání a ukládání obsahů vědomí, ke kterému dochází v průběhu organizování (strukturaci) minulých (ale i současných) událostí uvnitř interpretačního rámce, a který přináší politickou, sociální či kulturní významnost [Gongaware 2003, 2010]. Minulost je aktualizována, a použita k mobilizaci ve vztahu k současným událostem nebo tématům. Je tedy úzce spojena s mocí, a konfliktem.

Na základě našeho výzkumu můžeme zformulovat následující dílčí závěry:

Událost bitvy u Boyne je součástí unionistické kolektivní paměti a efektivně slouží k posilování kolektivní identity a k mobilizaci. Minulost je v tomto případě stále živá a funkční.

Kontext a aktuální podoba vybraných memorizačních praktik (svátek 11. 7., svátek 12. 7. a muraly) zřetelně odhaluje, že ačkoliv v současné době panuje v Severním Irsku mír, ve veřejném prostoru a také v myslích místních obyvatel válka stále žije (ačkoliv žijí v míru, ve svých myslích jsou lidé ve válce). Analyzované memorizační praktiky, resp. jejich aktualizace, popularita a funkční používání, odrážejí potřebu určitých částí obyvatel Severního Irsku, tedy konkrétně probritských unionistů – kdyby tato potřeba neexistovala, memorizační praktiky by nebyly praktikovány, nebo by měly minimální popularitu.

Potřeba těchto memorizačních praktik je výrazem toho, že v Severním Irsku nebylo dosaženo míru. Ačkoliv byl formálně (po dlouhodobém úsilí) uzavřen mír, ve veřejném prostoru válka stále probíhá. Bezprostřední krvavé násilí (v podobě „Troubles“) se z ozbrojených bojů transformovalo v násilí symbolické. V Severním Irsku mají symbolické memorizační akty řadu podob (včetně pamětních desek, památníků padlých ve světových

válkách, např. v bitvě u Somme v roce 1916), avšak největší memorizační a současně mobilizační efekt, mají memorizační akty burcující (a explicitně či implicitně) vyzývající k boji.

Analýza vybraných memorizačních praktik ukázala, že dramaticita, emocionalitu a mobilizační sílu mohou získat i praktiky, které se vztahují k událostem mimo kontext bezprostředního krvavého násilí („Troubles“) jako je tomu např. připomínáním bitvy u Boyne. Děje se tak především propojováním minulosti se současností, např. použitím vlajky Irské republiky na hořících hranicích, nebo prostřednictvím nápisů odmítajících hranice mezi Irskou republikou jako součástí EU a UK na moři během oranžských pochodů.

Výzkum indikoval dva druhy memorizační aktualizace. První představuje koncentrující memorizaci v určitém čase. Jde o příklad memorizačních aktů, které se odehrávají v určitém vymezeném čase. V případě námi analyzovaných událostí, tedy hořící hranice 11. července a oranžské pochody soustřeďující se okolo 12. července, jde o události s malou frekvencí (jednou za rok) a s velkou mírou emocionality (a s velkou emocionální nákladností). V těchto případech se však význam historických událostí přesouvá do pozadí, a s tím do popředí vystupuje jejich aktualizace a mobilizační síla.

Druhým případem jsou memorizační praktiky přítomné ve veřejném prostoru kontinuálně (v našem případě muraly), jejichž funkčnost se neomezuje jen na časově vymezené období (např. na svátky či připomínky určitých událostí). V případě námi analyzovaných muralů připomínajících bitvu u Boyne se do popředí dostává jejich edukativní funkce a současně se snižuje jejich emocionalita. Ačkoliv jsou tyto muraly implicitně vztaženy k současnosti, jejich mobilizační síla je slabší. Posilují však nadčasovost (a tedy i hloubku) významů.

Můžeme tedy říci, že v současném mírovém Belfastu stále probíhá válka, v níž memorizační praktiky hrají klíčovou roli. Nepřipomínají jen různě vzdálenou historii (od bitvy u Boyne až k událostem „Troubles“), ale především legitimizují potenciální násilí v současnosti – nepřispívají ke zklidnění situace, ale k mobilizaci jedné komunity vůči druhé. V této symbolické válce hraje klíčový význam veřejný prostor; tato válka je také válkou o veřejný prostor. V současném Severním Irsku (zvláště pak v určitých čtvrtích v Belfastu, Derry/Londonderry, Portadown atd.) je veřejný prostor často symbolicky labelován a politizován; je vymezován a ohraničován vlajkami, murály, nápisy, plakáty a dalšími vizuálními prvky, které vyjadřují „vlastnictví“ daného prostoru (mimo jiné také používány grafické prvky na sloupech veřejného osvětlení s písmeny IRA a zobrazením ostřelovací pušky). Hořící hranice, pochody a muraly jsou tedy nejen symbolická představení a formy sociální akce, ale také jsou geografickými strategiemi, kterými určité komunity vymezují své hranice a kontrolují lidi a věci v daném prostoru.

Námi analyzované memorizační praktiky ulsterských unionistů odhalily specifický paradox. Obecně lze sice říci, že memorizační praktiky vztahující se k bitvě u Boyne tematizují vítězství – Vilém III. v bitvě zvítězil, zabránil vzrůstající moci katolíků a započal podmaňování Irska protestanty. Avšak toto připomínání historického vítězství se odehrává v kontextu existujícího traumatu a nevyřešeného problému Severního Irska. To z Vilémova vítězství dělá klíčovou, ale určitě ne konečnou událost ve stále trvajícím historickém procesu. Memorizační praktiky spojené s hořícími hranicemi a oranžskými pochody říkají, že král Vilém III. Oranžský sice zvítězil, ale také, že bitva stále pokračuje.

Muraly tuto nejistotu vyjadřují více explicitněji, když říkají, že aktéři jsou „nachystáni k válce“. Některé muraly sice ukazují okamžik, kdy Vilém překračuje řeku Boyne (nebo

se vyloduje v Carrickfergusu, nebo připomínají úspěšnou obranu Derry nebo bitvu u Somme), ale daleko působivější jsou militantní muraly se zamaskovanými a ozbrojenými bojovníky, kteří chrání probritské protestanty před irskými teroristy. Sdělení těchto muralů (ale i hořících hranic a oranžských pochodů) je tedy obdobné a zřejmé: *jsme připraveni k naší obraně v probíhající válce*.

Jedním z poznatků, které vyplývají z našeho výzkumu je přetrvávající existence traumatu, a to jak na straně unionistů, tak na straně proirských republikánů (jejich perspektivě a aktivitám jsme se v tomto textu nevěnovali). Je zřejmé, že trauma přetrvává, a také to, že v tomto konfliktu není žádný vítěz – žádná strana konfliktu nehlásá vítězství. Není zde žádný vítěz; jsou zde jen bojovníci a oběti.

Poděkování

Tento text je součástí řešení projektu Bojující paměť. Analýza zobrazování a vizuální aktualizace severoirského konfliktu ve veřejném prostoru, který byl podpořen v rámci Fondu na podporu vědecké činnosti na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (FPVC2024/12).

Literatura

- Anderson, Tom – Condon, Bernard [2013]. In the SHADOW of the Peace Walls: Art, Education, and Social Reconstruction in Northern Ireland. *Art Education* 66 (4): 36–42.
- Assmann, Jan [2011]. Communicative and Cultural Memory. In: Meusburger, Peter – Heffernan, Michael – Wunder, Edgar (eds.). *Cultural Memories. The Geographical Point of View*. Dordrecht: Springer Netherlands, s. 15–28.
- Assmann, Jan [2001]. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka, a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor.
- Baldwin, Sian – Bulbul, Nuray [2024]. Twelfth of July parades: What is the Orange Order? [online]. Dostupné z: <https://www.standard.co.uk/news/uk/twelfth-of-july-parades-orange-order-protestants-b1093846.html> [cit. 20. 7. 2024].
- BBC. [2024]. Why are bonfires lit over the Twelfth? [online]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/articles/crg4nnpnwee7o> [cit. 18. 7. 2024].
- Beiner, Guy [2007]. Between Trauma and Triumphalism: The Easter Rising, the Somme, and the Crux of Deep Memory in Modern Ireland. *Journal of British Studies* 46 (2): 366–389.
- Bush, Kenneth [2013]. The politics of post-conflict space: the mysterious case of missing graffiti in 'post-troubles' Northern Ireland. *Contemporary Politics* 19 (2): 167–189. DOI: 10.1080/13569775.2013.785829.
- Byrne, Jonny – Wilson, Caroline [2024]. Eleventh Night Bonfires: managing and exploring issues around cultural diversity and good relations. *Shared Space: A research journal on peace, conflict and community relations in Northern Ireland* 4 [online]. Dostupné z: <https://www.community-relations.org.uk/files/communityrelations/media-files/Eleventh%20Night%20Bonfire-%20managing%20and%20exploring%20issues%20around%20cultural%20diversity%20and%20good%20relations.pdf> [cit. 18. 7. 2024].
- Campbell, Sarah [2017]. 'We Are the People'. Protestant Identity and Collective Action in Northern Ireland, 1968–1985. In: Bosi, Lorenzo – De Fazio, Gianluca (eds.). *The Troubles in Northern Ireland and Theories of Social Movements*. Amsterdam: Amsterdam University Press, s. 91–110.
- Crowley, Tony [2011]. The Art of Memory: The Murals of Northern Ireland and the Management of History. *Field Day Review* 7: 22–49.
- Erl, Astrid – Nünig, Ansgar (eds.) [2010]. *A Companion to Cultural Memory Studies*. Berlin: De Gruyter.

- Forker, Martin – McCormick, Jonathan [2009]. Walls of history: the use of mythomoteurs in Northern Ireland murals. *Irish Studies Review* 17 (4): 423–465. DOI: 10.1080/09670880903315898.
- Fraser, Thomas G. (ed.) [2000]. *The Irish Parading Tradition. Following the Drum*. Basingstoke – London: Macmillan Press.
- Goalwin, Gregory [2013]. The Art of War: Instability, Insecurity, and Ideological Imagery in Northern Ireland's Political Murals, 1979–1998. *International Journal of Politics, Culture, and Society* 26 (3): 189–215.
- Goff, Jacques Le [2007]. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo.
- Gongaware, Timothy B. [2003]. Collective Memories and Collective Identities. Maintaining Unity in Native American Educational Social Movements. *Journal of Contemporary Ethnology* 32 (5): 483–520. DOI: 10.1177/0891241603255674.
- Gongaware, Timothy B. [2010]. Collective Memory Anchors: Collective Identity and Continuity in Social Movements. *Sociological Focus* 43 (3): 214–239. DOI: 10.1080/00380237.2010.10571377.
- Goulding, Stephen – McCroy, Amy [2021]. Representing the (un)finished revolution in Belfast's political murals. *Critical Discourse Studies* 18 (5): 538–564. DOI: 10.1080/17405904.2020.1777176.
- Govan, D. H. [2021]. Towards a religious understanding of the Orange Order: Belfast 1910 to 1914. *Irish Studies Review* 29 (4): 501–514. DOI: 10.1080/09670882.2021.1976445.
- Gregory, Ian N. – Cunningham, Niall A. – Lloyd, C. D. – Shuttleworth, Ian G. – Ell, Paul S. [2013]. *Troubles Geographies. A Spatial History of Religion and Society in Ireland*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Gusic, Ivan [2020]. *Contesting Peace in the Postwar City. Belfast, Mitrovica and Mostar*. Palgrave Macmillan.
- Hall, Amanda [2022]. Northern Ireland: Paramilitary groups using cultural celebrations to assert control and challenge peace. University of Reading. [online]. Dostupné z: <https://research.reading.ac.uk/research-blog/2022/07/08/northern-ireland-paramilitary-groups-celebrations> [cit. 22. 10. 2024].
- Hall, Amanda [2023]. Vanity of the Bonfires? Eleventh Night Bonfires and Loyalist Influence After Negotiated Settlement in Northern Ireland. *Terrorism and Political Violence* 35 (8): 1753–1774. DOI: 10.1080/09546553.2022.2081077.
- Hill, Andrew – White, Andrew [2012]. Painting Peace? Murals and the Northern Ireland Peace Process. *Irish Political Studies* 27 (1): 71–88. DOI: 10.1080/07907184.2012.636184.
- Kaufmann, Eric P. [2007]. *The Orange Order. A Contemporary Northern Irish History*. Oxford: Oxford University Press.
- Kelly, James [2000]. The Emergence of Political Parading, 1660–1800. In: Fraser, Thomas G. (ed.) [2000]. *The Irish Parading Tradition. Following the Drum*. Basingstoke – London: MacMillan Press.
- Kettner, Karen Lynn [2015]. 'What's the news? Nothing but bonfires'. The Eleventh Night Bonfire: tradition and change. (PhD thesis). Belfast: Queen's University Belfast.
- Lepp, Eric [2022]. Civil Sanctuary. Clearly Marked Spaces of Civility in Divided Urban Settings. *Journal of Intervention and Statebuilding* 16 (4): 455–474.
- Lisle, Debbie [2006]. Local Symbols, Global Networks: Rereading the Murals of Belfast. *Alternatives: Global, Local, Political* 31 (1): 27–52.
- Longley, Edna [1991]. The Rising, the Somme and Irish Memory. In: Dhonnchadha, Máirín Ní – Dorgan, Theo (eds.). *Revising the Rising*. Derry: Field Day, s. 29–49.
- Lužný, Dušan – Váně, Jan [2017]. Koncept kolektivní paměti – základní východiska a závěry. *Historický časopis* 65 (4): 557–590.
- McAtackney, Laura [2011]. Peace maintenance and political messages: The significance of walls during and after the Northern Irish 'Troubles'. *Journal of Social Archaeology* 11 (1): 77–98.
- McCormick, Jonathan – Jarman, Neil [2005]. Death of a Mural. *Journal of Material Culture* 10 (1): 49–71.
- Misztal, Barbara A. [2003]. *Theories of Social Remembering*. Maidenhead – Philadelphia: Open University Press.
- Olick, Jeffrey K. – Robbins, Joyce [1998]. Social Memory Studies: From 'Collective Memory' to the Historical Sociology of Mnemonic Practices. *Annual Review of Sociology* 24: 105–140.
- Olick, Jeffrey K. – Vinitzky-Seroussi, Vered – Levy, Daniel (eds.). [2011]. *The Collective Memory Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Radstone, Susannah – Schwarz, Bill (eds.) [2010]. *Memory. Histories, Theories, Debates*. New York: Fordham University Press.

- Rapp, Maximilian – Rhomberg, Markus [2012]. Seeking a Neutral Identity in Northern Ireland's Political Wall Paintings. *Peace Review* 24 (4): 470–477.
- Rolston, Bill [1992]. *Drawing Support: Murals in the North of Ireland*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
- Rolston, Bill [1998]. *Drawing Support 2: Murals of War and Peace*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
- Rolston, Bill [2003]. *Drawing Support 3: Murals and Transition in the North of Ireland*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
- Rolston, Bill [2004]. The War of the Walls: political murals in Northern Ireland. *Museum International* 56 (3): 38–45. DOI: 10.1111/j.1350-0775.2004.00480.x.
- Rolston, Bill [2012]. Re-imaging: Mural painting and the state in Northern Ireland. *International Journal of Cultural Studies* 15 (5): 447–466.
- Rolston, Bill [2013]. *Drawing Support 4: Murals and Conflict Transformation in the North of Ireland*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
- Rolston, Bill [2022]. *Drawing Support 5: Murals, Memory and Identity in the North of Ireland*. Belfast: Beyond the Pale Books.
- Rolston, Bill [2023]. Changing the Political Landscape: Murals and Transition in Northern Ireland. *Irish Studies Review* 11 (1): 3–16. DOI: 10.1080/0967088032000057861.
- Rossington, Michael – Whitehead, Anne (eds.) [2007]. *Theories of Memory: A Reader*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Schalliol, David [2016]. Bonfires of Belfast. *Contexts* 15 (3): 50–59. DOI 10.1177/1536504216662250.
- Sluka, Jeffrey A. [1996]. The Writing's on the Wall. Peace process images, symbols and murals in Northern Ireland. *Critique of Anthropology* 16 (4): 381–394.
- Snyder, Tim [2002]. Memory of Sovereignty and Sovereignty over Memory: Twentieth-Century Poland, Ukraine, and Lithuania. In: Müller, Jan-Werner (ed.). *Memory and Power in Postwar Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 39–40.
- Stevenson, Edward [2024]. *2024 Twelfth* [online]. Dostupné z: <https://www.goli.org.uk/the-twelfth-2024> [cit. 18. 7. 2024].

Dušan Lužný je profesorem na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie UPOL v Olomouci a Katedře sociologie a sociální práce ZČU v Plzni. Věnuje se sociologii náboženství, studiu nových náboženství a náboženské paměti.